

Béli Gábor¹

A hiteleshely letéti felelőssége a középkorban

A 13. század harmadik évtizedétől a hiteleshelyek, a káptalanok és konventek oklevéladása már rendszeressé vált. Az 1231. évi dekrétum (újabb felosztás szerinti) 10. artikulusának rendelkezése azt jelzi, hogy a káptalanok léptek elő a különféle percesegek elsődleges bizonyoságaiként:

„mivel az országban sokan szenvednek sérelmet a hamis poroszlóktól, ezek idézései vagy bizonyágai ne legyenek érvényesek, csak megyéspüspök vagy káptalan tanúbizonyosságával, és a csalárdsággal vádolt poroszló ne tisztázhassa magát súlyosabb cselekményeiben, csak ezek tanúbizonyosságaival, kisebb tettekben szomszédos konventek vagy kolostorok tanúbizonyosságaival”.²

A nagyobb káptalanok előtt régtől fogva folyó bizonyítási eljárásokról (istenítéletekről, eskütelekekről) tudósító, a perdöntő tényeket és ezzel együtt az ítéletet vagy a perbeli egyezséget rögzítő lajstromok vezetése mellett a 12. század utolsó évtizedéből tűntek fel az önálló kiadványok: az ügyleti felek kérelmére szerkesztett oklevelek, mint a pécsi káptalané 1191-ben, amellyel Kán nembeli Siklói Simon fiainak, Buchknak és Gyulának az osztályát rögzítették.³ Az esztergomi egyház káptalana 1210-ben adott levelet a pannonhalmi apát és a somogyi Szent Egyed konvent apátja közti egyezségről a somogyi bortizedek dolgában, a győri káptalan 1214-ben állított ki bizonyáglevelet arról, hogy Pot ispán felesége 14 udvarhelyet vett Nyulas faluban a mosoni várjobbágyoktól, majd 1218-ban ugyancsak az esztergomi káptalan arról, hogy Vid komáromi várjobbágy Sámuel ispánnak eladta háromekényi földjét Örs faluban.⁴ A nagyobb konventek ilyenén levéladási gyakorlata a káptalanokkal párhuzamosan bontakozott ki. A várad-előhegyi Szent

¹ Oktatási dékánhelyettes, Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar; tanszékvezető egyetemi docens, PTE ÁJK Jogtörténeti Tanszék. Kapcsolat: beli.gabor@ajk.pte.hu.

² Bak M. János – Bónis György – James Ross Sweeney (szerk.): *The laws of the medieval Kingdom of Hungary I. Decreta regni mediaevalis Hungariae I. 1000–1301* (a továbbiakban: DRMH). Idyllwild, CA, Charles Schlacks, 1999. 38.

³ Wenzel Gusztáv (szerk.): *Árpádkori új okmánytár* (a továbbiakban: ÁÚO). Pest, MTA, 1860–1874. XI. 51.

⁴ ÁÚO I. 102., VI. 372., 396.

István első vértanú konventje 1209-ben foglalta írásba, hogy Dorog ispán fiai, László és Márk sógorukra, Gyula fia Gyulára ruházták az örökségüket képező Ecseg birtokot, amelyet még nővérük házasságkötésekor engedett át atyjuk Gyulának és általa feleségének.⁵

A különböző jogügyletekről az előttük megjelent felek vagy képviselőik bevállása alapján állították ki okleveleiket a hiteleshelyek, mégpedig a szöveg megőrzése érdekében chirographálás módszerével készített másolatokkal együtt, amelyek egyike az oklevéladó szervnél maradt.⁶ A másolat, a *par* adásáról, illetve annak letételéről a kiállítónál a 13. század elején olykor meg is emlékeztek az oklevélben, mint például 1216-ban az Urias pannonhalmi apát és Antal fia János ispán közt egy Runka falusi földrész felőli egyezségében, amelyet a győri egyház káptalana örökített meg:

„Hogy pedig a homályba vesző idő folyamán akadály vagy valami felmerült ellenségeskedés a feleket meg ne rövidíthesse, a jelen ügyet három, ábécé szerint elmetszett levélben jegyeztük fel, és elrendeltük, hogy ezeket a győri káptalan és a Szent Márton pecsétjeivel erősítsék meg a felek kéréséből, ezek egyike maradjon a győri egyház kamrájában [irattárban], másik a Szent Márton egyház kamrájában, a harmadik az előbb mondott Jánosnál”.⁷

Az oklevélről – miképp az iméntiből is kiderül – egy-egy másolatot kérhettek maguknak a felek. Ennek okán rendszerint mindkét részről egy-egy példány maradt a kiállítónál, ahogy ezt egyebek mellett Budur ispán fiainak a pécsi káptalanban 1231-ben szerkesztett osztálylevele igazolja: „hogy tehát efelől a jövőben semmi bizonytalanság ne legyen, ennek az ügynek a bizonyosságát tartalmazó levelet pecsétünk oltalmával erősítettük meg, és abból, közepén elvágva ábécé szerint, kettőt a Szent Péter kamrájába [levéltárába] tartattunk vissza, a két külsőt pedig a két félnek, az előbb mondott testvéreknek adtuk át”.⁸ A *par* adásának sajátos eseteit örökítette meg II. Andrásnak az az 1229-ben kelt oklevele, amellyel Szák nembeli Barc fia Miklós nádornak a pannonhalmi apátságot érintő 7 ítéletlevelét írta át és erősítette meg. Ezek közül a Vitya föld vásárlásával kapcsolatban kiadott, keltezetlen, chirographált levél másolatát az esztergomi keresztések Szent István király konventjének irattárába, egy másik, a somogyi királyi udvarnokok és a pannonhalmi apátság két-két malom cseréje ügyében kiadott, ugyancsak keltezetlen, chirographált iratnak

⁵ ÁÚO VI. 338.

⁶ Szentpétery Imre: *Magyar oklevéltan*. Budapest, Magyar Történelmi Társulat, 1930. 29–131.

⁷ ÁÚO I. 139.

⁸ Ipolyi et al. (szerk.): *Hazai okmánytár* (a továbbiakban: HO). Győr–Budapest, szerzői kiadás, 1865–1891. VIII. 27.

pedig egy-egy példányát a győri egyház, illetve az érintett Szent Márton-apátság levéltárába tetette le a nádor.⁹

Közismert, hogy II. András 1222. évi dekrétuma, az Aranybulla – a 31. artikus rendelkezése szerint – 7 példányban készült. E *parok* közül az ötödik az esztergomi, a hatodik pedig a kalocsai káptalan őrizetére maradt.¹⁰

A 13. század végére a tekintélyesebb hiteleshelyeken már jelentősebb számban gyűltek fel oklevelek. Erre utalnak az évtizedek óta őrzött iratok említései, mint mások mellett III. András 1300. november 12-i parancsában, amellyel a király meghagyta a bácsi káptalannak, hogy IV. Bélának a náluk letett, 1242. november 16-án kelt átíró és megerősítő levelét a titeli prépost kérésére küldje meg, amivel apja, II. András 1234. évi, Aba nembeli Sixtus fia Demeter számára kiadott adománylevelét erősítette meg Demeter kérésére.¹¹ Erdélyi László adatai szerint 1241-re a pannonhalmi Szent Márton-apátságban már 192 oklevelet őriztek, igaz, ezeknek a zöme az apátsággal kapcsolatban keletkezett, vagyis nem hiteleshelyi működésből származott.¹²

Az egyházi testületek erre a célra szolgáló kamrában (*camera*) tárolták az iratokat, ami lehetett a torony alatti sekrestye, illetve a sekrestyétől elválasztott, azzal összeépített helyiség.¹³ Az irattárban a saját, vagyis magát a hiteleshelyet érintő okmányokat a külsőktől, vagyis az ügyleti felek bevallásairól felvett, valamint a király, illetve más világi és egyházi szervek által magánosok számára adott oklevelektől elválasztva őrizték, ahogy IV. László 1289. február 2-án kelt, a Zala megyei Bökény föld Rajki Márk fia Benedek részére szóló, V. István adományát megerősítő, a korábbi megsemmisülése miatt kiadott újabb adománylevele is igazolja:

„Benedek mester [...] kérésére az előbb megjegyzett föld felől, aminek békés birtokában volt, elrendeltük, hogy privilégiumunkkal erősítsék meg, és azokat a privilégiumait és más iratait, amiket a békétlen idő viszontagságai és változásai miatt a fehérvári egyház külső kamrájában, tulajdon ládjában tett le, és amikor [...] az egész város

⁹ ÁÚO I. 259., 167.

¹⁰ DRMH 34.

¹¹ HO VII. 312., ÁÚO VII. 136.: 1243. évvel, helyesen: Szentpétery Imre – Borsa Iván (szerk.): *Az Árpád-házi királyok okleveleinek kritikai jegyzéke I., II/1., II/2–3., II/4.* (a továbbiakban: ÁKOKJ). Budapest, Magyar Országos Levéltár kiadványai, 1923, 1943, 1961, 1987. I. (726.) 219. és ÁÚO VI. 545.

¹² Erdélyi László: A pannonhalmi főapátság története. Első korszak. A megalapítás és terjeszkedés kora. 996–1243. In Erdélyi László (szerk.): *A Pannonhalmi Szent-Benedek-Rend története*. Budapest, Stephaneum, 1902. 539.

¹³ Horvát Árpád: *Bevezetés a magyar oklevéltanba*. Budapest, Eggenberger, 1880, 35; Erdélyi (1902): i. m. 491; Sörös Pongrác: A pannonhalmi főapátság története 2. A pápák és zsinatok reformáló törekvései 1243–1404. In Erdélyi László (szerk.): *A Pannonhalmi Szent-Benedek-Rend története*. Budapest, Stephaneum, 1902. 248.

és a tisztelendő fehérvári egyház, gyászosan, tűzvész martalékává vált, kiváltságleveli nem várt módon elemésztródtak a tűzben [...]”¹⁴

A kor viszonyai között az oklevéladó egyházak voltak praktikus okoknál fogva a legalkalmasabb irattároló helyek, mivel a letettekről, illetve a kiállító által őrzöttek példányairól hiteles átirat készítését kérhették az érintett magánosok. Egy esetet kiemelve: 1296-ban Bartaleus fia Szoboszló és Dama fia Izsák a nyitrai káptalanban keresték annak az 1285. augusztus 25-én kelt, anyjaik hitbére, jegyajándéka és leánynegyede felőli levélnek a kiállítói példányát, amelyet az idők során elvesztettek.¹⁵ Ezzel együtt a káptalanok és konventek kellő biztonságú tárhelyül szolgáltak az általuk lajstromba vett és kiállított, illetve a más kiállítóktól származó oklevelek őrzéséhez.¹⁶ Természetesen a templomépületek sem kerülhették el az iratok megsemmisülésével is járó katasztrófákat, mint az iménti, 1289. február 2-i oklevélben felidézett, feltehetően 1288-ban tomboló fehérvári tűzvészt, amely misekönyveket, szentségek kiszolgálására használt arany- és ékkövekkel díszített tárgyakat is felemésztett a templom épületével egyetemben Monoszló nembeli Lodomér esztergomi érsek év nélkül (június 29-én) adott, a pápától Gergely mester választott fehérvári prépost megerősítését kérő levele szerint.¹⁷ Templomok felperzselődéséről többször is megemlékeztek, mint egyebek mellett Vöki Zala leánya, Agathes számára a pozsonyi káptalanban 1314. május 1-jén adott, anyja hozománya, hitbére és jegyajándéka, valamint az apja után járó negyede felőli rendelkezését tartalmazó levélben, amelynek eredetije ugyanitt, Péter mester pozsonyi prépost ládájában, a Pozsonyt pusztító tűzvészben égett hamuvá.¹⁸

A tatárok az egyházak javaiban és azok őrizetére hagyott iratokban is hatalmas pusztítást végeztek. Erről mások mellett IV. Bélának az 1261. szeptember 9-én adott, az egri egyház birtokait és kiváltságait rendező, Lampert püspök kérésére V. István által 1271-ben (napi keltezés nélkül) megerősített levele is megemlékezett: „a tatárok dühe és őrzöngő támadása révén az előbb mondott egri egyház egészen és teljesen a földdel vált egyenlővé és felperzselődött az egyház minden javainak és a szent királyok birtokok és szabadságok felől adott privilégiumainak teljes elrablásával és elégésével és számos kanonok elpusztításával együtt”.¹⁹ IV. László uralkodása alatt a rivalizáló bárói csoportok közt a kormányzásért folyó

¹⁴ Nagy Imre – Véghely Dezső – Nagy Gyula (kiad.): *Zala vármegye története. Oklevéltár I.* Budapest, Franklin, 1886, 97: hibás, február 10-i nappal kelettel.

¹⁵ HO VIII. 365., 243.

¹⁶ Jerney János: *A magyarországi káptalanok és konventek, mint hiemes és hiteles helyek. Magyar Történelmi Tár II.* Pest, Eggenberger, 1855. 25.

¹⁷ Ferdinandus Knauz (szerk.): *Monumenta ecclesiae Strigoniensis II.* (a továbbiakban: MS II.). Strigonii, Gustavus Buzárovits, 1882. 423.

¹⁸ MS II. 696.

¹⁹ ÁKOKJ II/1. (2123.) 118.

hatalmi harcokat ugyancsak véres epizódok tarkították. 1276 elején, még a tél folyamán Csák nembeli Péter nádor hada Héder nembeli (Kőszegi) Péter püspök székhelyére, Veszprémre támadt, és felprédálta az egész várost, a székesegyházat, valamint a városban lévő *liberalium arcium studiát*, azaz a „szabad művészetek tanodáját, ami, miként Párizsban, Franciaországban, kiváltképpen az isteni parancsolatokat fejtette ki világosabban”, vagyis a párizsi mintára működő iskolát.²⁰ A kincstár kifosztásával, az oltárok megrongálásával a veszprémi egyház ötven ezer márkát szenvedett, amiből „a káptalanból tizenöt személy, mindkét jog doktorainak kánonjogi és civil jogi könyvein kívül” ezer márkányi a könyvtár megsemmisítésével keletkezett.²¹ Emellett a nemeseknek és nagyoknak – „mint az országban szokás” – a sekrestyében (*sacristiae camera*) elhelyezett ékszerei, egyéb értékei, pénze is a rablóhad martalékává vált, mint ahogyan az egyház oklevelei és hasonlóképpen „a nemesek privilégiumai, iratai, chirographiái javak és birtokok jogcímeiről”.²² III. András királyelődjének 1282. március 16-i, a János szepesi örkanonok fivére, Aba egyekényi földjének a szepesi káptalan számára történő eladását engedélyező levelét megerősítő 1290. november 28-i átiratában idézte fel a szóban forgó eredeti levél pecsétjének megsemmisülése kapcsán, hogy a szepesi Szent Márton-káptalan irattára a „nyögérek támadása által [...] azoknak gonoszsága következtében ment tönkre”.²³ A IV. László kíséretét adó, zömmel kun „kísérő harcosok”, azaz nyögérek (*neugari*) 1285 szeptemberében rabolták ki a szepesi káptalant, amikor a király seregével leverte a Szepesvár elfoglalására készülők lázadókat.²⁴ Egyébiránt e nyögékekről korábban azt feltételezték a megtévesztő névhasznosság okán, hogy az 1285 elején betörő Telebuga és Nögej kánok vezette sereg tatárai, Nögej népéhez tartozók voltak.²⁵

A másolatadási gyakorlatnak és azok másutt történő letételének is köszönhető, hogy az irattárak pusztulása ellenére oklevelek más példányai megőrződtek. Így volt ez a veszprémi káptalanban megsemmisült iratok esetében is, miképp IV. László 1281. május 3-ai, a fehérvári káptalannak adott parancsa is tanúsítja:

„híveink, a veszprémi egyház káptalana mondták nekünk, hogy bizonyos középpütt, ábécével metszett, Balad fia Mihálynak a Kisberény nevű falu területén lévő birtokrésze megvétele felől pecsétetek alatt számukra szerkesztett privilégiumuk Péter nádor pusztításakor és fosztogatásakor e veszprémi egyház más javai közt elenyészett, aminek

²⁰ Georgius Fejér (szerk.): *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis I–XI.* (a továbbiakban: CD). Buda, Magyar Királyi Egyetemi Nyomda, 1829–1844, V/2. 347.

²¹ CD VII/2. 46.

²² CD IX/7. 692.

²³ ÁKOKJ II/2–3. (3137.) 286.; ÁKOKJ II/4. (3676.) 26.

²⁴ Szűcs Jenő: *Az utolsó Árpádok.* Budapest, Osiris, 2002. 435.

²⁵ Pauler Gyula: *A magyar nemzet története az Árpádházi királyok alatt I–II.* Budapest, MTA, 1899. II. 386.

másik példányát, hasonlóképpen ábécés metszésűt, kamrátokban az egyház szokásjoga szerint meg kellett tartani.”

Május 11-én a fehérvári káptalan a Tamás veszprémi dékán által bemutatott királyi meghagyásra a keresett, 1232-ben kelt bevalláslevelet szóról szóra átírta, miszerint Szalók nembeli Balad fia Mihály a 100 holdra menő birtokrészét 50 márkáért adta el.²⁶

A kifosztott veszprémi Szent Mihály-egyházat a király juttatások sorával igyekezett kárpótolni. IV. László a pusztítást részletező, imént citált két, 1276. november 18-án, illetve napi keltezés nélkül és az 1277. július 28-a előtt adott leveleivel a Somogy megyei Fokon szedett vámrészt, továbbá szabad vásárral a Zala megyei Karos falut és a merenye-orosztonyi vámot, illetve Szalánkemény faluban a Maroson szállított vízi vámot adományozta. A veszprémi egyház 1276. július 20-án nyert különös bíraskodási kedvezményt jobbágysai és minden más népei felett, augusztus 9-én pedig a királyné adományának megerősítésével boradó, valamint kenyéradó népeket kapott. 1277-ben a veszprémi egyházmegyében lévő hantai prépostság egyebek mellett a veszprémi pusztítás okán Tamás hantai prépost különleges királyi jegyző kérésére jutott a király adománya révén az egykor a szolgálgyőri várnépek és királyi hirdetőik által lakott Ete földhöz. 1282. április 28-án is a háborúk és rablások következtében elpusztult veszprémi egyház javát szem előtt tartva adományozta IV. László a királyi oltárhordozók négy manzióját Csaba faluba, majd adta jóváhagyását 1283. november 28-án ahhoz, hogy nővére, Erzsébet, a király feleségétől, Erzsébettől kapott Berény királynéi falut a zavargások miatt elszegényedett veszprémi egyháznak juttassa.²⁷

Míg az elháríthatatlan erőhatalom következtében megkárosodott, illetve megkárosított egyházak többnyire számíthattak veszteségeik enyhítésre a királyi kezéből, a letétbe helyezett értékeik és okleveleik megsemmisülésével vagyoni hátrányt szenvedő magánosok, mivel másra nem háríthatták, káraikat kénytelenek voltak maguk viselni. Ezek után okkal vetődik fel a kérdés, hogy az iratok, értékek őrizetét vállaló egyházi szervezeteket egyáltalán milyen felelősség terhelte a letétbe helyezettek dolgokért.

Halasztások után 1338. október 6-án jelent meg Nagymartoni Pál országbíró előtt Benedek fia Péter, másrésztől az alperesekért, Péter péterváradi apátért, a dékánért és a péterváradi monostor konventjéért Balázs fia György. Benedek fia Péter azzal panaszolta az apátot, a dékánt és a konventet, hogy a Szerém és Temes megyékben lévő birtokaira vonatkozó okleveleit, amelyek elődeiről számára maradtak, Pósa fia László *patruelise* (unokafivére) tokba zárva és lepecsételve az apát, a dékán és konvent sekrestyéjében és kamrájában tette le megőrzésre,

²⁶ ÁÚO IX. 299., 311. és VI. 510.

²⁷ ÁKOKJ II/2–3. (2716.) 164., (2723.) 167.; CD VI/2. 378.; HO V. 65.; ÁÚO IV. 255.

és mert *patruelise* meghalt, e bizonyítékokat kérése ellenére nem akarták neki visszaadni. A péterváradiak prókátora erre azt felelte, hogy miután Dezső egykori beregi ispán fia, Miklós és Dezső özvegye királyi levéllel a konvent elé járultak, és bemutatták „a kulcsot és pecsétet, amivel a tok le volt zárva és pecsételve”, az apát, a dékán és a konvent a ládikát az iratokkal együtt átadták nekik, és hozzátette azt is, hogy az országbíró előtt az erre kijelölt időpontban bemutatja a szóban forgó királyi levelet.²⁸ Mindezekhez fontos tisztázni, hogy Dezső özvegye, nem volt más, mint Pósa fia László leánya, akivel szemben 1337. május 15-i levele szerint Nagymartoni Pál előtt Lypochi Benedek fia Péter azt adta elő, hogy őt jogellenesen kizárta a neki öröklés címen járó Kwalov nevű (véltetleg Szerém megyei) birtokból.²⁹

Ezek után Balázs fia György két levelet mutatott be: a királyét, gyűrűs pecsét alatt, valamint a titeli káptalanét 1335-ből. Utóbbi arról tudósított, hogy Dezső özvegye szakadárak („*cysmatici*”) nyugtalankodása miatt iratait a péterváradai konvent őrizetére hagyta. A király pedig levelével kétszer is utasította az apátot, hogy az özvegy kulcsa és pecsétje alatt lévő okleveleket királyi ember és a titeli káptalan bizonyosága előtt adja vissza. Ez meg is történt az asszony kulcsának és pecsétjének megvizsgálását követően, 1337. július 1-jén. Erre Benedek fia Péter a titeli káptalannak és Pál országbírónak azt a levelét mutatta fel, miszerint úgy nyilatkozott személyesen az országbíró előtt, hogy az özvegy azokat az okleveleket, amelyek nagyapjától és apjától háramlottak rá, a konventtől kikérte. Dezső özvegyének ügyvédje, Dénes fia Pál viszont azt tudatta, hogy az úrasszony csak a fiait érintő leveleket vette ki hivatalos tanúk jelenlétében. Az országbíró ezek után akként rendelkezett, hogy az özvegy mutassa be a péterváradai konvent előtt az előbbi tanúk, a király embere és a titeli káptalan bizonyosságának jelenlétében a visszavitteket, és hozzák elé azokat a péterváradai apát pecsétje alatt. Amikor ennek megfelelően a hivatalból eljárók arról kérdezték a konvent tagjait, hogy a ládikában hány és milyen levelek voltak eredetileg, azok a következő választ adták:

„sok ember szokott jönni régtől fogva az ország különböző részeiből is, hogy értékeiket vagy javaikat dobozokban vagy kazettákban vagy vázákban hozzák kulcsaik és pecsétjeik vagy általuk jól ismert jeleik alatt sekrestyéjükbe, és az efféle dolgokat csak tulajdon kulcsaikkal és pecsétjeikkel veszik ki, és a kivett és kiveendő vagy belerakandó dolgokat soha sem vizsgálják meg, sem nem erőltetik megvizsgálásukat, hasonlóképpen az előbb megjegyzett úrasszony a tulajdon kulcsával és tulajdon pecsétjével vette ki e Mihály mester, királyi ember és az előbb mondott titeli káptalan bizonyosságának

²⁸ Ortvay Tivadar (szerk.): *Oklevelek Temesvármegye és Temesváros történetéhez*. Pozsony, Éder István, 1896. 59.

²⁹ Blazovich László – Géczi Lajos (szerk.): *Anjou-kori oklevéltár XXI. 1337*. Budapest–Szeged, k. n., 2005. (226.) 147.

jelenlétében, királyi levél közbejöttével az előbb mondott privilégiumokat és iratokat a saját rekeszéből, miként nem számolták meg akkor az iratokat milyenségük, minőségük és mennyiségük, sem számuk szerint, most sem avatkoztak bele [...]”³⁰

Ezután, megtekintve az iratokat, a királyi ember, a titeli káptalan biznysága és a péterváradi káptalan azok mindegyikére ráhelyezték saját pecsétjüket. Mindezek ismertében Pál országbíró, mert a konvent képviselője nem azokat a leveleket mutatta be, amelyeket kellett volna, tudniillik a konventet utasítókat, és többszöri rendelkezésre sem adta ki a péterváradi konvent Benedek fia Péternek azokat a leveleket, amelyeket kért, megállapítva egyúttal, hogy az özvegy által kikértek valóban nem érintik Pétert, az apátot, a dékánt és a konventet vérdíjukban: „in emenda homicidii ipsorum”, szó szerint „megölésük váltságában” büntette olyképpen, hogy 100 márkát tartozzanak 1339. március 3-án fizetni színe előtt. Ezzel együtt Dezső özvegyét „mentesítette az iratok dolgában” az országbíró.

Nagymartoni Pál 1338. november 29-én adott ítéletleveléből nyilvánvaló, hogy a letétbe helyezett levelek vagy más értékek kiadásának megtagadásáért, illetve egyéb okból folyó elenyészéséért a hiteleshelyek vérdíjkkal feleltek, feltéve, hogy a letett dolog kiadása nem lenyűgöző vagy elháríthatatlan erőhatalom következtében lehetetlenült el. A hivatkozott szokásjogi szabály alapján a káptalan vagy konvent nem vizsgálta a ládába, dobozba, zárható rekeszbe, tokba, edénybe helyezett dolgokat sem számuk, sem értékük szerint, követezképpen a tényleges kár, oklevél esetén pedig a vagyoni jog bizonyítatlansága miatt bekövetkező vagyoni hátrány mértékétől függetlenül marasztalódtak el a vétkesnek bizonyult hiteleshelyek. A Pál országbíró által alkalmazott (és egyben a hiteleshelyre letéttel kapcsolatban kiróható legsúlyosabb) *poena*, jöllehet az ítéletlevél bírói részt nem említett, a sértett felet engesztelő kompozíció volt a megfogalmazás alapján: „abbatem et decanum ac conventum [...] in centum marcis [...] coram nobis persolvendis contra ipsum Petrum filium Benedicti convictos fore [...] commisimus” (az apátot és a dékánt meg a konventet száz, előttünk megfizetendő márkában rendeltük marasztalódnival Benedek fia Péter ellen).³¹

A 100 márká mint büntetés, bár más korabeli vagy közel egykorú adattal nem támasztható alá, személyre szabott, a konvent jogállásához igazodó *poena* volt, vagyis a perszonalitással rendelkező, egy előkelő személyként tekintett egyházi testületeknek a vérdíja éppen úgy 100 márká volt, mint a főpapaké és a báróké.

³⁰ Blazovich–Géczi (2005): i. m.

³¹ Blazovich–Géczi (2005): i. m.

Irodalomjegyzék

- Bak M. János – Bónis György – James Ross Sweeney (szerk.): *The laws of the medieval Kingdom of Hungary I. Decreta regni mediaevalis Hungariae I. 1000–1301*. Idyllwild, CA, Charles Schlacks, 1999. 38.
- Blazovich László – Géczi Lajos (szerk.): *Anjou-kori oklevéltár XXI. 1337*. Budapest–Szeged, k. n., 2005.
- Erdélyi László: A pannonhalmi főapátság története. Első korszak. A megalapítás és terjeszkedés kora. 996–1243. In Erdélyi László (szerk.): *A Pannonhalmi Szent-Benedek-Rend története*. Budapest, Stephaneum, 1902. 539.
- Fejér, Georgius (szerk.): *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis I–XI*. Buda, Magyar Királyi Egyetemi Nyomda, 1829–1844.
- Horvát Árpád: *Bevezetés a magyar oklevéltanba*. Budapest, Eggenberger, 1880.
- Ipolyi Arnold – Nagy Imre – Páur Iván – Ráth Károly – Stummer Arnold – Véghely Dezső (szerk.): *Hazai okmánytár*. Győr–Budapest, szerzői kiadás, 1865–1891.
- Jerney János: *A magyarországi káptalanok és konventek, mint hielmes és hiteles helyek. Magyar Történelmi Tár II*. Pest, Eggenberger, 1855.
- Knauz, Ferdinandus (szerk.): *Monumenta ecclesiae Strigoniensis II*. Strigonii, Gustavus Buzárovits, 1882.
- Nagy Imre – Véghely Dezső – Nagy Gyula (kiad.): *Zala vármegye története. Oklevéltár I*. Budapest, Franklin, 1886.
- Ortvay Tivadar (szerk.): *Oklevelek Temesvármegye és Temesváros történetéhez*. Pozsony, Éder István, 1896.
- Pauler Gyula: *A magyar nemzet története az Árpád-házi királyok alatt I–II*. Budapest, MTA, 1899.
- Sörös Pongrác: A pannonhalmi főapátság története 2. A pápák és zsinatok reformáló törekvései 1243–1404. In Erdélyi László (szerk.): *A Pannonhalmi Szent-Benedek-Rend története*. Budapest, Stephaneum, 1902. 248.
- Szentpétery Imre – Borsa Iván (szerk.): *Az Árpád-házi királyok okleveleinek kritikai jegyzéke I., III/1., III/2–3., II/4*. Budapest, Magyar Országos Levéltár kiadványai, 1923, 1943, 1961, 1987.
- Szentpétery Imre: *Magyar oklevéltan*. Budapest, Magyar Történelmi Társulat, 1930.
- Szűcs Jenő: *Az utolsó Árpádok*. Budapest, Osiris, 2002.
- Wenzel Gusztáv (szerk.): *Árpádkori új okmánytár*. Pest, MTA, 1860–1874. XI. 51.